Skånska Cementgjuteriets betongelementfabrik

Kalmar stad och kommun, Småland

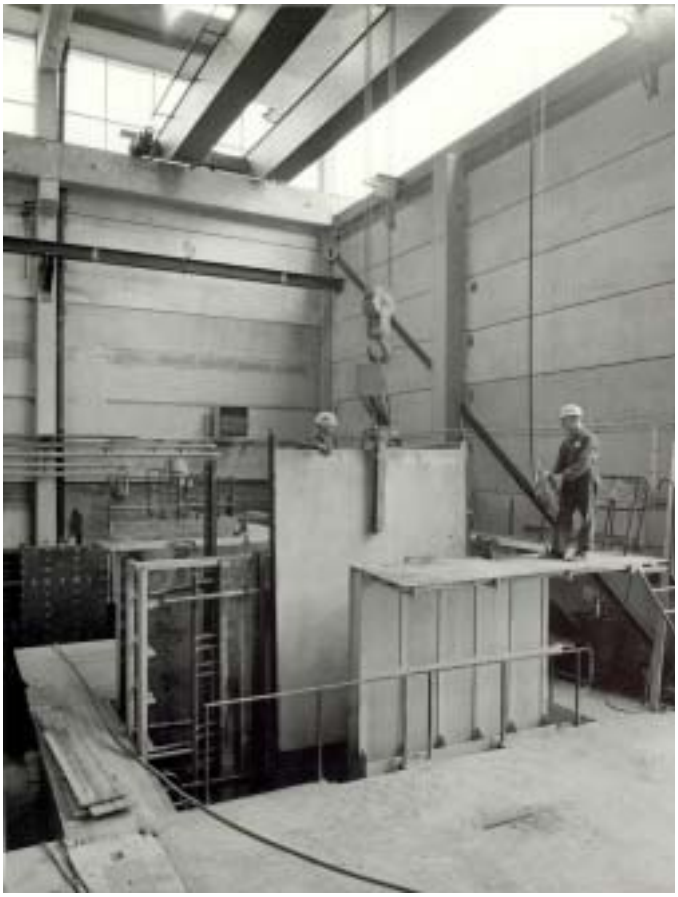

Rapport etapp 1 och 2,
reviderad och utökad med verksförteckning

Örjan Molander
Kalmar läns museum

Byggnadsantikvariska rapporter december 2005

Bakgrund och syfte

Skånska Cementgjuteriet (SCG) drev under 1900-talets andra hälft en omfattande verksamhet i Kalmar med tillverkning av betongelement till framförallt produktion av bostadshus och industrier.

Idag står 1950-60-talets byggnader inför omfattande renoveringar. Utöver det löpande underhållet utförs ofta ytterligare åtgärder specifikt för betongelementhusen dels på grund av byggnadstekniska problem och dels eftersom byggnaderna ofta inte anses estetiskt tilltalande. Antalet bygglovärenden i denna kategori kommer med största sannolikhet att öka de närmaste åren. Det kan konstateras att länets byggnadsnämnder och övriga aktörer idag i stort sett saknar kunskapsunderlag, för att sätta in de enskilda byggnaderna i ett större regionalt sammanhang. Länsmuseet och länsstyrelsen saknar på samma sätt underlag för att göra kulturhistoriska värderingar.

Projektet syftar till att skapa ett kunskapsunderlag som kan ge ökad förståelse för denna byggnadskategori bland länets byggnadsnämnder, fastighetsägare och boende.

Detta projekt har finansierats genom bidrag från länsstyrelsen inom projektet ”Det moderna samhällets kulturarv”. Arbetet har utförts av antikvarie Örjan Molander, Kalmar läns museum.

Beskrivning av hittills utfört arbete

Under 2004 genomfördes etapp 1 av projektet. Eftersom beskedet om beviljat bidrag i stort sett sammanföll med ett konkret ärende som gällde denna byggnadskategori utvecklades det ärendet till att praktikfall. Arbetet med detta bostadsområde, ”kvarteren Lunden och Gläntan”, beskrivs i en artikel som publicerades i decembernumret 2004 av tidskriften ”Byggnadskultur”.

Arbetet med Lunden och Gläntan har hela tiden ställt nya frågor som krävt svar. Undertecknad har därför haft utbyte med personer runt om i Sverige i, dels material- och teknikfrågor och dels värderingsfrågor. Skånska Cementgjuteriets dåvarande chef i Kalmar överingenjör Knut Jönsson intervjuades personligen flera gånger och flera tidigare anställda telefonintervjuades.

Etapp 1 redovisades i rapporten ”Skånska Cementgjuteriets betongelementfabrik i Kalmar, etapp 1”.

Årets arbete som utgör etapp 2, har resulterat i denna omarbetade och utökade version av förra årets rapport med tillägg av ”Verksförteckning”. I år har även flera fd medarbetare vid fabriken intervjuats. Tre personer har intervjuats personligen under ett par timmar vardera och ca 10 stycken i mer eller mindre omfattande telefonintervjuer. Minnesanteckningar har förts och finns tillgängligt som bakgrundsmaterial. Intervjuerna har dels handlat om utförda arbeten enligt bifogad verksförteckning och dels om arbetsförhållanden, teknikutveckling, historik om fabriken mm. Relevanta delar från intervjuerna har arbetats in i texten nedan

Bristande källmaterial

Skånska cementgjuteriets betongelementfabrik i Kalmar var verksam från slutet av 1950-talet till nedläggningen i början av 1990-talet. På fabriken fördes det aldrig någon samlad orderbok över utförda arbeten från fabrikens tillkomst och framåt. De listor som fördes över utförda arbeten samlades i pärmar och låg till grund till kvartalsrapporter och liknande ekonomisk statistik. Åtminstone delar av materialet gallrades bort med jämna mellanrum. När fabriken hade lagts ner stod kontoret en tid därefter, mer eller mindre öppet och material försvann på olika sätt. Skanska har också haft personal på plats som har städat och sorterat i materialet. Sammantaget har det fått till följd att mycket lite tycks återstå av skriftligt källmaterial från kontoret på elementfabriken.

Arbetet har avsevärt försvårats av att Skanska-koncernen inte har något samlat arkiv. Det kan konstateras att mycket lite skriftligt källmaterial från fabriken har gått att finna utom det som tidigare anställda har privat och uppgifter som har rapporterats till myndigheter och motsvarande. Det är därför extra angeläget att i tid intervjua de personer som arbetade på fabriken och samla in relevant material. Konstruktionsritningar från elementfabriken skall också finnas kvar mikrofilmade på SKANSKA men detta material har inte bedömts som relevant för detta arbete.

Den viktigaste källan till verksförteckningen har varit en förhållandevis enkel men fyllig skrift ”Skanska-avdelningen i Kalmar 50 år”. Skriften togs fram 1992 av några av Skanskas dåvarande och tidigare medarbetare. Till detta har förts de uppgifter om utförda objekt som har framkommit vid årets genomförda intervjuer. Vid intervjuerna har undertecknad även haft med nytagna fotografier på ett stort antal kända byggnader från Kalmar län med synliga betongelement i fasaderna. Fotografierna har tagits under de senaste åren av undertecknad, i samband med resor i länet. Eftersom betongelementbyggnaderna är förhållandevis lätta att känna igen och inte är alltför vanliga har de fotograferats när tillfälle givits. När bilderna sedan har visats har det nästan undantagslöst konstaterats att de har varit utförda vid elementfabriken i Kalmar.

Några fd medarbetare har även privata diabildssamlingar med fotografier från elementfabriken. En liten del har studerats och lånats in för skanning till länsmuseets bilddatabas, övrigt material bör studeras kommande år.

Skånska cementgjuteriet i Kalmar

Skånska Cementgjuteri Aktiebolaget i Malmö bildades år 1887 som en avknoppning av gjuteriverksamheten vid Skånska Cement Aktiebolaget. Enligt boken ”Skånska cementgjuteriet 1887-1937” är de tidigast utförda arbetena i Kalmar län från sekelskiftet 18-1900. Omkring 1905 anlades t ex kulvertledning för vatten och avlopp i Västervik. Några år senare fick man även uppdraget i samma stad att anlägga ny kaj vid Skeppsbron. Bolaget hade vid den här tiden sitt säte i Malmö med avdelningskontor i Stockholm och Göteborg. Senare öppnades ytterligare filialer samt en särskild avdelning för hus- och fabriksbyggnader i landsbygden. Bolagets organisatoriska utveckling är komplicerad och ska inte närmare beskrivas här.

I Kalmar inköptes år 1910 tomten nr 1 i kv Hajen intill nuvarande Stagneliusskolan. Avsikten var att framköra sten till platsen under vintern, ”enär det var svårt att erhålla makadam i staden till rimligt pris”. År 1914 började fabrikationen av takplattor, trappsteg, och kulvertar och år 1923 byggdes en ny murbruksfabrik i Vassmolösa där det fanns god tillgång på bra grus till betongtillverkning. Fabrikerna nedlades 1933. Den ledande personen vid den här

tiden var skåningen Nils Persson som hade kommit till länet som arbetsledare för den nya cementfabriken i Degerhamn år 1906. Åren efter arbetar han också med sockerbruket i Mörbylånga och grundläggningsarbeten vid ångkvarnen i Kalmar. Andra exempel på byggnadsverk i Kalmar som uppfördes under den här tiden kan nämnas Ängöbron 1912 (riven), anläggning och betonggjutning av nya Norra vägen i början av 1930-talet, byggandet av nya läroverket (nuv Stagneliusskolan), det nya stora lasarretet i Kalmar samt uppförandet av järnvägsmagasinet nära Ölandshamnen.

År 1941 öppnades ett nytt Kalmarkontor som utvecklades till den sk Kalmaravdelningen med ansvar för Kalmar län och delar av Blekinge och Kronobergs län. Kalmaravdelningens blivande chef Knut Jönsson kom till Kalmar 1951. Han hade under sin tid i Malmö i slutet av 1940-talet deltagit i utvecklingen av det sk Allbetongsystemet som skulle komma att bli Skånska Cementgjuteriets stora genombrott och i det alltmer industrialiserade bostadsbyggandet. Det nya med byggsystemet var att man använda återanvändningsbara formar vid gjutningen av betongstommarna. I Kalmar upplevde Knut ett motstånd mot den nya tekniken och hans sätt att ta sig in på den lokala marknaden var att han tog kontakt med HSB:s chef i Stockholm Alf Wallander och på det sättet knöts viktiga kontakter. Därmed inleddes ett mångårigt samarbete mellan SCG och HSB. Det första gemensamma byggprojektet i Kalmar län var flerbostadshusen i kvarteret Rättaren i Kalmar. Husen uppfördes år 1955 enligt allbetongsystemet och med fasader av påhängda betongelement med synlig ballaststen i ytan. Fasadelementen hade tillverkats, som brukligt var, vid en enkel fältfabrik på byggplatsen. Bygget rönte stor uppmärksamhet och flera studiebesök togs emot. Detta projekt var förhållandevis litet och innebar inte något direkt genombrott utan det kom något år senare när man tog hem ordern att bygga Södra Skogsägarnas nya massafabrik norr om Mönsterås. För detta ändamål anlades en mer större fältfabrik i en grusgrop i Blomstermåla. Vid uppförandet av stora byggnadskomplex kunde det bli omfattande fabriker. Några av fältfabrikerna övergick i stationära enheter, de första i Lomma och Blomstermåla. I en fältfabrik byggde man i stort sett inga fasta anläggningar utan formarna tillverkades direkt på marken och under bar himmel. Den dagen verksamheten upphörde försvann också i stort sett alla spår av verksamheten. Från år 1957 och några år framåt tillverkades i alla fall alla byggnadselement till SCG:s verksamhet, här i Blomstermåla. Till en början var man fullt upptagen med alla byggnadsdelar till Mönsteråsfabriken men snabbt tillkom andra objekt till exempel ett område med ett 30-tal villor i stadsdelen Berga i Kalmar och ostlagret till mejeriet i Kalmar.

Efter många år med kontorslokaler i olika förhyrda lokaler tog man beslut om att uppföra ett eget kontor på Kaggensgatan i Kalmar. Kontoret byggdes 1958-60 med fasadelement från fabriken i Blomstermåla. Det var då det första huset på Kvarnholmen med fasader av betongelement. Samma år, 1958, anlade man också en betongstation vid industriområdet i Kalmar. Strax efter tog man beslut om att bygga en permanent elementfabrik på samma plats. Fabriken stod färdig 1960 och var då en av de allra första permanenta anläggningarna i landet. Det fanns då en mindre hall (se foto nedan) där man kunde gjuta betongelement inomhus. Det fanns även ett område utanför där större pelare och balkar göts under bar himmel men med möjlighet att täcka över ytan för natten med takdelar som sköts fram på räls. Vid hallen fanns även ett mindre kontor för fabrikschefen Evert Björkström och hans medarbetare.

Elementfabriken i Kalmar byggdes ut med ytterligare en hall år 1964-65 för att börja tillverkningen av en helt ny typ av bostadselement, det på sin tid mycket uppmärksammade vinkelelementet. Det kom att användas som stomme i många flerfamiljshus och snart också i småhus. Fabriken fick senare avläggare i Visby och Karlskoga.

Omfattningen av vinkelelementtillverkningen har inte kunnat fastställas pga bristande källmaterial men låg för Kalmarfabrikens del i storleksordningen maximalt 700 lägenheter/bostäder per år från 1965 och ett tiotal år framåt. Tillverkningen upphörde år 1983 i samband med att dåvarande chefen Knut Jönsson gick i pension. Vinkelelementtillverkningen stod för ca 20 % av Kalmarfabrikens totala omsättning. Skånska Cementgjuteriet uppförde själva de allra flesta hus som man tillverkade element till. Under en följd av år hade man åtminstone två montagegrupper som reste runt och monterade betongelement.

I mitten av 1970-talet expanderade utlandsjobben för Kalmaravdelningens del och de i särklass största projekten genomfördes i och med de mycket stora och omfattande hotellbyggena i Leningrad och Bagdad. Båda projekten administrerades från Kalmar men det var bara till det första som betongelementen tillverkades i Kalmar. Till båda projekten utnyttjades ett stort antal underleverantörer från Kalmar län. Bagdadhotellet skulle i dagens penningvärde ha kostat omkring 6 miljarder.

Expansion med nya rekord

Byggnadsavdelningens verksamhet expanderade år från år och man slog ständigt nya rekord i såväl volym som i ekonomiskt resultat. 1943 var årsomsättningen 600 000 kronor och antalet tjänstemän 5 stycken. När Kalmaravdelningens blivande chef Knut Jönsson kom till Kalmar 1951 var omsättningen omkring en miljon och företaget ägnade sig i huvudsak åt anläggningsarbeten av olika slag. Verksamheten utvecklades snabbt och i början av 1960-talet var motsvarande siffror uppe i en omsättning på 60 miljoner och antalet tjänstemän var ca 130. Antalet yrkesarbetare uppgick till ca 800 personer. Antalet anställda vid elementfabriken varierade mellan ca 70-140 beroende på konjunktur och tid på året.

Vid intervjuerna har frågan ställt vilka faktorer det var som gjorde verksamheten så framgångsrik. Svaren har varit samstämmiga. Man har pekat på att SCG:s koncept med rationaliserat och industrialiserat byggande låg rätt i tiden på 1960-talet med industrin som expanderande kraftigt och hade stort behov av nya fabrikslokaler och kanske framförallt det sk miljonprogrammet med ett kraftigt ökande bostadsbyggande som mål. Samtliga intervjuade berättar också om chefen, Knut Jönssons avgörande betydelse. Han beskrivs som en oerhört driftig entreprenör och idéspruta med goda försäljaregenskaper. Dessutom var han snabb på att ta nya och ibland djärva beslut, det berättas också att han kunde vara hård i nyporna, mycket krävande och att han var skicklig på att få sin vilja fram. Vid intervjuerna med Knut själv, framhåller han å sin sida, sina goda medarbetare som avgörande. Många har också beskrivit konstruktionsavdelningens stora betydelse med Tommy Sernelin som mångårig ledare och självklar mittpunkt. Bland hans egenskaper nämns att han hade en stor förmåga att omsätta idéer till praktiskt genomförbara och ekonomiskt lönsamma konstruktioner och produkter.

Knut hade också ett vittförgrenat kontaktnät och goda relationer med stora kunder vilket ledde till stora byggprojekt tillsammans med t ex Södra Skogsägarna, Flygts industrier, HSB och Kalmarhem. Kontakterna med Södra Skogsägarna fortsatte i början av 1960-talet med stora byggprojekt vid deras industrier i t ex Mörrum, Värö och Hultsfred. Orderna följdes av nya massafabriker i Nymölla, Skärblacka och Holmens bruk. Några av dessa tillhörde de allra största industrisatsningarna vid den här tiden i Sverige. I åtminstone Skärblacka var elementfabriken underentreprenör till Lundbergs i Norrköping och i några fall var det

vägavdelningen i Kalmar som var huvudentreprenör eftersom det förutom själva byggnaden var mycket omfattande markentreprenader som i första hand låg på vägavdelningen.

Knut hade också en nära kontakt med de tekniska skolorna och han var snabb med att rekrytera nya skickliga medarbetare. Det var en stor genomströmning av personal men Knut såg till att behålla nyckelpersoner och lägga till de bästa bland de nyanställda. Elementfabriken beskrivs av flera som Knuts ögonsten och han besökte fabriken åtminstone en gång per vecka och han tog ofta initiativ till nyinvesteringar och förbättringar av olika slag. För att garantera och vidmakthålla en stabil verksamhet berättade han att han hade som princip att ha tillräckligt med sparade medel att han skulle kunna driva verksamheten ett år utan nya intäkter. Någon beskriver det som en kamp mot det man kallar ”Glufsglufs” vilket var Skanska centralt, som normalt skulle ha en stor del av vinsterna. Sista året Knut var chef, 1983, gjorde avdelningen en vinst på 231 miljoner. Knut pekade flera gånger på det rationella och effektiva i framförallt vinkelelementsystemet som gjorde att man kunde skapa stora vinster samtidigt som husen producerade till uppemot 20% lägre kostnad jämfört med traditionellt byggande.

Under samma tid som Knut var mångårig chef för byggnadsavdelningen, var Hugo Lund chef för vägavdelningen. De två beskrivs ibland som antagonister och man tävlade indirekt om att uppnå de bästa resultaten och den största massmediala uppmärksamheten. Bland annat berättas det att Knut inte var nöjd med att Hugo fick så stor publicitet för Ölandsbrobygget när Knut samtidigt höll på för fullt med det stora bostadsbyggnadsprojektet i Kalmars nya stadsdel Norrliden.

Knut fick kanske ändå ”revansch” i och med de stora hotellbyggena i Leningrad och Bagdad där det sistnämnda krönte Knuts karriär och blev det projekt som ”alla” talade om så fort man nämnde Skåningarna och Knut Jönsson i Kalmar.

Många olika objekt i verksförteckningen

Verksförteckningen upptar drygt 200 objekt av mycket skiftande karaktär. Det är alltifrån enstaka villor eller mindre industrihallar till stora grupphusområden i flera av Kalmar läns tätorter eller det mångomtalade hotellet i Bagdad. Det skiljer sig också mycket åt i vilken omfattning element har använts till respektive byggnad, ibland är det bara förhållandevis enkla massproducerade balkar eller pelare men i många fall är större delen av byggnadens stomme uppförda med betongelement t ex hyreshusen i Norrliden, där hela betongstommen, alla trappor och alla fasadelement har tillverkats och levererats från fabriken i Kalmar.

Det kunde också vara några få men istället mycket stora, drygt 30 meter långa element som ibland krävde specialbyggda transportvagnar och polistillstånd för transporter på allmänna vägar eller tunga vinkelelement som vägde drygt 10 ton. Företaget hade som policy att leverera kostnadsfritt inom en radie på 20 mil. Förteckningen bekräftar detta förhållande med en stor dominans av objekt i södra Kalmar län och angränsande delar.

En stor del av bostadsbebyggelsen och kontorsbyggnaderna utfördes i samarbete med Atrio arkitekter i Kalmar. Knut Jönsson var god vän med den ansvarige på kontoret, Arne Delborn och år från 1962 var de grannar i det gemensamt uppförda parhuset vid Jutegatan i Kalmar. Andra arkitekter på samma kontor som medverkade var Evald Jonnergård och Lars Theander.

Kolumnen över konstruktörer är nästan helt tom pga av att det har varit svårt att på ett framkomligt sätt få fram den informationen. Fram till 1966 hade man samarbete med

konstruktörer på SCG:s kontor i fr a Malmö men från 1966 byggde man upp ett eget konstruktionskontor under ledning av Tommy Sernelin. Det kan antas, att huvuddelen av objekten från och med 1966 härrör från Kalmarkontoret.

Produktionen av element till olika industrier har under hela verksamhetstiden varit dominerade och det har också framkommit i intervjuerna att det var den delen som hade högst status bland tjänstemän och arbetare inom företaget att syssla med. Knut var däremot hela tiden en hängiven förespråkare för bostadsbyggandet enligt vinkelelementsystemet. Under 1960-talet byggdes det mest flerbostadshus med vinklarna men under 60-talets sista år och en stor del av 1970-talet byggde man relativt omfattande villaområden med vinkelelementen i framförallt Kalmar med omnejd.

Beställarna har tidigare nämnts men där bör tilläggas SCG:s eget centrala fastighetsbolag Sulcus som var aktiva med byggprojekt i egen regi där byggbara tomter köptes upp och exploaterades.

En förhållandevis okänd del av verksamheten var betongstationen, där själva betongen tillverkades. Mycket användes naturligtvis i fabriken men en inte obetydlig del såldes och hämtades av betongbilar för transport till olika byggplatser. En viktig användare var Skåningarnas egen vägavdelning i Kalmar. På listan finns endast några få sådana objekt, de mest kända är Ölandsbron och vattentornet i Kalmar.

Exempel

Detta avsnitt syftar till att genom exempel visa på vilka olika typer av byggnader som har producerats på elementfabriken i Kalmar. Om inte annat anges är exemplen hämtade från Kalmar och fotograferade av Örjan Molander år 2004-05

Fabriken

Elementfabriken i kvarteret Antilopen på industriområdet i Kalmar. Den lägre delen i mitten är den första fabriksbyggnaden från början av 1960-talet. Utbyggnadsetapp 2 är den högre delen till vänster och etapp 3 den stora byggnadskroppen till höger i bild. Fabriken lades ner omkring 1993 och idag står lokalerna i stort sett tomma. Produktionen vid elementfabrikerna i Sverige hade två huvudinriktningar. Antingen tillverkade man många små element eller få stora. Fabriken i Kalmar specialiserades på stora byggnadselement. Traversbanorna minner om de stora byggnadselementen som tillverkades och transporterades vidare härifrån. Exempelvis tillverkades 30 meter långa balkar till Flygts fabrik i Emmaboda.

Fabriken sedd från andra sidan kvarteret. I förgrunden syns ”provkartan” med exempel på alternativa fasadutformningar.

Enfamiljshus

Två exempel på enfamiljshus som uppfördes i stadsdelarna Berga och Bergavik omkring år 1962.

På 1970-talet expanderade Kalmar kraftigt i de nya bostadsområdena Smedby och Lindsdal. Detta är ett exempel från de relativt stora områdena med grupphusbebyggelse. Husen är uppförda med så kallade vinkelelement, se vidare under flerbostadshus nedan. I detta fall är vinkelelementet monterat stående. Skarvarna mellan elementen skymtar på vardera sidan om entréns flankerande fönster och på gaveln.

Flerbostadshus

Hyreshus i kv Opalen byggda enligt det sk Allbetongsystemet 1964. Långsidorna har fasader av prefabricerad betong med synlig ballast. Entréerna markeras med mörkare ballaststen i elementen. Andra större projekt i länet som utnyttjade Allbetongsystemet är Kristinebergs-området i Oskarshamn och Ludvigsborgsområdet i Västervik.

Strax efter husen i kv Opalen uppfördes fyra hus i kv Lunden och Gläntan. Detta var landets första hus uppförda med så kallade vinkellement. Med denna teknik flyttades en betydligt större del av byggnationen in i fabriken för prefabricering. Alla fasader består här av betongelement med synlig ballast av krossad marmor. Se vidare i artikel i tidskriften Byggnadskultur, nr 4/2004

Kvarteret Gläntan när det var nybyggt. Ritningarna utfördes av Arne Delborn, Atrio arkitekter. Foto ur ATRIO i Kalmars arkiv.

Dessa hus i Smedby uppfördes efter husen i Lunden och Gläntan och här har man fortfarande släta fasader med ballaststen i betongelementen. Entréerna markeras genom att betongelementen har formgjutits mot medvetet lagda formbräder som givit dekorativa avtryck. Husen är kraftigt förändrade genom inglasning av balkonger, nya entrédörrar och målade fasadpartier.

Efter framgångarna med det nya byggsystemet i bland annat kvarteren Lunden och Gläntan vidtog det stora byggprojektet i Norrliden där knappt 700 lägenheter uppfördes i Skånska Cementgjuteriets regi och med nyttjande av vinkelelementtekniken. Hela området har genomgått en förnyelse under 1990-talet och har då förlorat flera av sina ursprungliga kvalitéer.

Detta område i Norrliden har en annan fasadutformning med kraftigare kanter som ger både ett annat arkitektoniskt uttryck och starkare konstruktion av betongelementens kanter.

På Badhusgatan i Torsås uppfördes detta område på 1970-talet. Vinkelelementtekniken användes även här och husen är välbevarade sedan de byggdes. Sadeltaken har dock tillkommit senare. Här har svart ballaststen i betongen använts för att accentuera balkonger och entréer. Husen har olika kulörer på väggen vid balkongen, i det här fallet gult. Det första exemplet i Norrliden på föregående sida har haft liknande utseende med en medveten gråskala och accentfärger vid balkongerna.

När företaget Flygt expanderade i Emmaboda-Lindås på 1960-70-talet uppfördes dessa hus för att lösa efterfrågan på bostäder. Husen är mycket förändrade sedan de byggdes. Skånska cementgjuteriet uppförde vid samma tid ett flertal fabriksbyggnader åt Flygt.

Industrier

Skånska cementgjuteriet i Kalmar hade förutom den vanliga byggverksamheten och elementfabriken även en plåt- och smidesverkstad kallad Olle Engdahls plåt och smide. Verkstaden hade först lokaler intill elementfabriken men flyttade senare till nybyggda lokaler som fortfarande rymmer samma verksamhet men idag under namnet SKANSKA stålteknik. Byggnaderna är konstruerade och byggda vid elementfabriken och karaktäriseras av de stående elementen som ger en tydlig vertikalitet. Till nyheterna hörde lågt sittande fönster för att arbetarna skulle kunna se ut och invändigt en kraftigt ljuddämpande konstruktion för att förbättra arbetsmiljön. Byggkonstruktionen användes sedan vid flera nybyggnader t ex åt Flygt i Emmaboda, Kalmarträ i Förlösa, Norba i Blomstermåla och en stor hall åt Kalmar verkstad (nuv Bombardier) som invigdes av landshövdingen. För Fågelfors-hus uppfördes en industribyggnad med en speciell takkonstruktion för stora spännvidder. För transporten tillverkades en speciallastbil.

Lagerbyggnad för Kalmar lantmän med typiska vågformade betongelement och synlig ballast.

Byggnad åt Kalmar mejeri där fasaden getts en dekorativ verkan med användning av olika ballaster i fasaderna. Byggnaden är troligen uppförd år 1956 och i så fall det första exemplet där man arbetade med olika ballast för att nå denna effekt.

Kontor

Efter framgångarna i mitten av 1960-talet byggde Skånska Cementgjuteriet till det egna kontoret på Kaggensgatan i Kalmar. Denna del som syns är från 1967 medan den äldre delen längre in på gatan uppfördes 1958-60. Fasaderna är klädda med betongelement med synlig ballast i två olika färger. Byggnaden uppfördes efter Arne Delborns ritningar, ATRIO arkitekter i Kalmar. Det är samma upphovsmän till gamla landstingshuset som skymtar till vänster, men det huset är uppförd med en mer traditionell teknik.

Denna kontorsbyggnad vid Esplanaden uppfördes efter Lars Theanders ritningar, ATRIO arkitekter i Kalmar.

Övriga anläggningar

Läktaren på Fredriksskans byggdes snabbt inför Kalmar FF:s återkomst i allsvenskan. Tommy Sernelin fick rita om konstruktionen flera gånger då Knut Jönsson villa ha en så slank konstruktion som möjligt. Många intervjuade nämner detta byggprojekt som något man minns, inte minst den spännande konstruktionen med det utkragade taket

Utlandsuppdrag

Under 1970 och 80-talen utvecklades verksamheten med omfattande uppdrag utomlands. De mest omtalade är hotellbyggnationerna i Leningrad och Bagdad. I det första fallet tillverkades elementen i Kalmar och kördes på lastbil till Leningrad. I Bagdad utvecklades och byggdes en fältfabrik för lokal tillverkning på plats. Hela bygget administrerades dock från Kalmar och många företag i Kalmar län fungerade som underleverantörer. Exempelvis levererade Orrefors glasbruk 23 ton kristallkronor. Andra exempel från utlandet är elverksbyggnad på Barbados, sockerfabrik i Kenya och kyrka i Estland

Hotell Pribaltiyskaya i Leningrad. Hotellet var invigningsklart i november 1978. Den 16 våningar höga byggnaden rymmer 2400 bäddar. Illustration ur boken ”Skånska Cementgjuteriet, SKANSKA 1937-1987”

Det sagolikt eleganta Hotel Al Rasheed i Bagdad, en turnkey-leverans av yppersta kvalitet med bl a 500 gästrum, restauranger och en bankett- och konferenshall för 700 personer:

1. Det traditionellt utformade islamiska valvet mellan hotellets entréhall och lobby utfördes av holländskt glaserat tegel i en för Irak karakteristisk blågrön färgton – ett byggnadstekniskt mycket kvalificerat arbete.

2. Hotellet – med fasader av ornamentmönstrade betongelement tillverkade på platsen – omges av en stor parkanläggning.

3. Italiensk marmor av högsta kvalitet användes bl a som golv- och väggbeklädnad och svenska kristallpansmor ingick i många armaturer av skiftande utformning.

Hotell Al Rasheed i Bagdad. Illustration ur boken ”Skånska Cementgjuteriet, SKANSKA 1937-1987”

Källor

Skånska Cementgjuteriet 1887-1937, Faksimil SKANSKA 1987.
Skånska Cementgjuteriet, SKANSKA 1937-1987, SKANSKA 1987.
Skanska-avdelningen Kalmar 50 år. Stencil 1992.
Stadsfullmäktige i Kalmar 1863-1963, minnesskrift, Kalmar 1962. (sid 208)
Topografiska arkivet vid Kalmar läns museum
Intervjuer med överingenjör Knut Jönsson vid ett flertal tillfällen. Ett flertal skrifter, annonsblad, etc har kopierats till länsmuseets arkiv.

Bilaga

Artikel ur tidskriften Byggnadskultur nr 4/2004
Verksförteckning för Skånska cementgjuteriets elementfabrik i Kalmar